

1989

În decembrie 1989 are loc o primă întâlnire a specialiștilor din domeniu (istorici de artă, arhitecți, istorici, arheologi, restauratori etc.), care discută necesitatea reînființării DMI și CMI¹. Grupul de inițiativă format din prof. dr. arh. Gr. Ionescu, arh. dr. Radu Popa, dr. arh. Eugenia Greceanu, prof. dr. arh. Aurelian Trișcu, dr. arh. Peter Derer etc. i-a a legătura cu Ministrul Culturii Andrei Pleșu și pregătesc actul normativ corespunzător.

1990

5 februarie 1990, *DECRETUL 91/1990 al CFSN de înființare a CNMASI-DMASI*

Prin Decretul Consiliului Frontului Salvării Naționale se stabilește înființarea COMISIEI NAȚIONALE A MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE (CNMASI), organism **autonom**, pe lângă Ministerul Culturii, cu putere de decizie în domeniul monumentelor istorice. Președintele lui este prof. dr. arh. Grigore Ionescu care-i va propune componența. Comisia coordonează întreaga activitate de „**evidență, protejare, conservare, renovare și punere în valoare a monumentelor**”.

Comisia Națională va prezenta în termen de 90 de zile propuneri de reglementare în domeniul său de activitate. Organul operațional al Comisiei este DIRECȚIA MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE (DMASI). Aceasta este o instituție bugetară, cu personalitate juridică, în subordinea Ministerului Culturii.

20 februarie 1990, *ORDINUL 79 al Ministerului Culturii privind componența CNMASI*

Ordinul 79 nominalizează, pe baza propunerilor președintelui, comisia multidisciplinară formată din 36 de membri - 16 arhitecți, 5 istorici, 4 istorici de artă, 3 arheologi, 2 ingineri, 2 pictori, 2 etnografi, 1 pictor restaurator și 1 preot.

2 aprilie 1990 – înființarea DMASI

DMASI începe să funcționeze conf. dr. arh. Peter Derer fiind numit director, de către ministrul culturii cu acordul președintelui CNMASI. DMASI cuprinde 3 compartimente: cel științific cu serviciile de documentare și evidență, cel tehnic cu serviciile de avizare și proiectare și cel administrativ. Se recuperează (conform Decretului 91/5.II) clădirea (vechiul sediu al DMI), o parte din arhivă, fototecă și biblioteca fostelor organisme în domeniu (CMI, DMI, DPCN). Se aduce de la Muzeul Național de Istorie secția de aerofotogrametrie și evidența siturilor arheologice cu arhiva de hărți.

DMASI urma să aibă 124 angajați dar se constată de la început lipsa cadrelor de specialitate. Deci se acoperă cam 1/3 din posturi. Programul DMASI stabilit de CNMASI:

- revizuirea, actualizarea *Listei monumentelor istorice* pe baza listelor existente la OJPCN și difuzarea ei în mod oficial după aprobarea de către CNMASI;
- avizarea lucrărilor de intervenție la clădiri declarate monumente istorice (conform Listei emise prin HCM în 1955) și la clădirile din zona de protecție a monumentelor istorice;
- monitorizarea situației monumentelor istorice în special ale celor cu șantiere deschise în lucru sau abandonate (cu atenție deosebită acordată aceloră părăsite în urma desfi-

ințării DPCN, în 1977 prin transformarea sa dintr-o direcție amplă, subordonată CCES într-un compartiment redus a acestui minister) ;

- stabilirea de relații cu organisme similare din alte țări: Franța, Germania, Anglia, Ungaria etc. și cu organismele de resort internaționale: UNESCO, Consiliul Europei - Comitetul patrimoniului cultural, ICCROM, ICOMOS.

August 1990 se decide apariția RMI și BCMI

CNMI decide cu acordul ministrului culturii reparația publicației de specialitate REVISTA MONUMENTELOR ISTORICE (RMI), continuatoarea bine cunoscutei reviste a domeniului anterioare lui 1990 numită succesiv; BULETINUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE și REVISTA MONUMENTELOR ISTORICE ȘI DE ARTĂ. Urmează să fie o publicație științifică despre cercetările în domeniul monumentelor istorice (2 numere pe an);

Se hotărăște, în vederea unei mai complete informări, apariția revistei BULETINUL COMISIEI MONUMENTELOR ISTORICE (BCMI), publicație nouă de informare asupra problemelor curente ale monumentelor istorice, inclusiv a aspectelor administrative, legislative sau de punere în valoare (patru numere pe an). Ambele publicații apar sub egida științifică a CNMASI și sunt administrate și finanțate de Ministerul Culturii.

August 1990 *INSTRUCȚIUNILE CNMASI privind măsuri de protejare a monumentelor istorice trimise de MINISTERUL CULTURII cu recomandarea respectării lor*

Până la apariția unui cadru legislativ [având în vedere că prin Decretul 90/1990 de înființare a Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor s-a abrogat legislația în domeniu respectiv Legea 63/1974 a patrimoniului cultural național care se ocupă de patrimoniul istoric atât imobil cât și cel mobil și HCM 661/1955 privind păstrarea și folosirea monumentelor de cultură] MC și CNMASI trimit către toate Inspectoratele județene de cultură și muzeele județene în subordinea cărora se află Oficiile pentru patrimoniul cultural național inclusiv cele ale Municipiului București, o serie de **Instrucțiuni generale care acordă CNMASI autoritatea deplină privind Monumentele Istorice**.

CNMASI își organizează activitatea. Se stabilește un program care prevede ședințe lunare ale Comisiei în plenul său și săptămânale ale Biroului Comisiei împreună cu directorii DMASI care formează Comitetul director. În cadrul acestora se analizează problemele curente și speciale și se fixează strategia pe care o urmează DMASI în activitatea sa.

Pentru discutarea și în special avizarea intervențiilor la monumentele istorice specialiștii CNMASI s-au împărțit pe cinci secțiuni și anume: arheologie, arhitectură și inginerie, ansambluri și zone istorice, arhitectură rurală, componente artistice ale monumentelor (pictură, sculptură etc.). Fiecare secțiune are un secretar dintre angajații-profesioniști ai DMASI și în completarea membrilor CNMASI, sunt invitați și alți specialiști colaboratori asigurându-se astfel găsirea celor mai bune soluții la problemele puse în discuție.

CNMASI susținută de Ministerul Culturii începe să emită, conform prevederilor Decretului 91/1990, decizii privind problemele monumentelor istorice, decizii care se transmit în teritoriu. În același scop, se stabilește comunicarea și posibilitatea de

1. DMI = Direcția Monumentelor Istorice; CMI = Comisia Monumentelor Istorice

emitere de decizii împreună cu alte comisii de specialitate: Comisia Națională pentru Urbanism și amenajarea teritoriului și Comisia muzeelor și colecțiilor.

21 mai 1990 adresa CNMASI-COMISIA NAȚIONALĂ PENTRU URBANISM ȘI AMENAJAREA TERITORIULUI către prefectji cu dispoziții de delimitare a zonelor cu valoare istorică și de protejare a lor.

Adresa comună CNMASI și CNUAT solicită prefectilor să dispună ca Institutetele de proiectare județene să se ocupe de delimitarea zonelor de valoare istorică. În vederea acestei acțiuni s-a transmis și „Metodologia privind delimitarea provizorie a zonelor protejate datorită valorii lor istorice, funcționale, urbanistic-arhitecturale și memoriale și de intervenții în prima etapă în cadrul, acesteia”.

Se stabilesc o serie de criterii orientative pentru delimitarea zonelor cu valoare istorică pentru a intra într-un sistem de protecție până la stabilirea exactă a valorilor pe care le conțin. Urmează ca acestea să fie în atenția Comisiilor locale de urbanism și amenajarea teritoriului care să solicite avizul organismelor cu atribuții în domeniul monumentelor pentru intervențiile în aceste teritorii.

Mai-septembrie 1990 înființarea COMISIILOR ZONALE ale MONUMENTELOR, ANSAMBLURILOR ȘI SITURILOR ISTORICE (CZMASI)

Pentru o mai bună implicare în realitățile din teritoriu, pentru descentralizarea activităților și folosirea forțelor locale de specialiști CNMASI a luat legătura cu aceștia recomandându-le constituirea în comisii zonale. În funcție de trăsăturile specifice ale unor zone în ce privește mărturiile istorice și artistice, dar și de prezența persoanelor specializate pe diversele tipuri de cercetări s-au alcătuit următoarele comisii zonale: **TRANSILVANIA de Vest** (cu sediul la Cluj), **TRANSILVANIA de Est** (cu sediul la Sibiu), **BANAT-CRIȘANA** (cu sediul la Timișoara), **MUNTENIA** (cu sediul itinerant în fiecare capitală de județ ce-l are în supraveghere, sediul principal fiind la Ploiești), **MOLDOVA** (cu sediul la Iași), **OLTENIA** (cu sediul la Craiova) și **DOBROGEA** (cu sediul la Constanța). Evident, o Comisie s-a înființat și în **BUCUREȘTI**, pentru problemele specifice Capitalei. În general, în fiecare comisie (cu excepția celei de la Iași și Craiova), cel puțin un membru al ei era și membru CNMASI. Astfel sa putut păstra o legătură permanentă între aceste organisme care reprezentau CNMASI în teritoriu și Comisia Națională.

5 mai 1990 depunerea la Ministrul Culturii a „Proiectului Legii Monumentelor Istorice” [LMI]

În termenul stabilit prin Decretul 91/1990 (90 de zile) este înaintat Ministerului Culturii pentru promovare Proiectul legii monumentelor istorice. Elaborat de dr. arh. Eugenia Greceanu, membră a CNMI, proiectul era fundamentat pe legislația română interbelică și pe aceea din 1955 și încerca, într-o formă concisă, să clarifice problemele legislative esențiale ale domeniului. Ministerul Culturii nu a răspuns la propunerea făcută.

27 mai 1990 adoptarea REGULAMENTULUI PRIVIND ORGANIZAREA ȘI FUNCȚIONAREA CNMASI

Textul regulamentului redactat de arhitectii Sanda Ignat și Liana Bilciurescu și arheolog Radu Popa a fost discutat de CNMASI care la adoptat după unele clarificări fiind apoi aprobat de ministrul culturii și publicat în numărul 1-2 din 1990 al BCMI.

2 aug. 1990 adresa către autoritățile locale privind închirieri, preluări în folosință ale imobilelor declarate monumente istorice.

Adresă către prefecturi și primăriile marilor orașe, având în vedere că în principal, la acea dată statul era proprietarul

imobilelor cu statut de monument istoric, prin care se cere ca să se încheie un contract între Primărie, OJPCN și beneficiarul care închiriază un monument în care să se menționeze răspunderile și condițiile de folosință ale respectivului imobil.

17 aug. 1990 adresa CNMASI-DMASI cu acordul Ministerului Culturii privind colaborarea cu autoritățile publice locale în favoarea monumentelor.

Se cere autorităților publice locale să se ocupe de protecția monumentelor istorice din teritoriul lor de competență și să ia măsurile corespunzătoare ca orice intervenție asupra acestora sau în zona lor de protecție să se facă numai cu avizul CNMASI.

Septembrie 1990 votarea listei celor 15 monumente și ansambluri istorice propuse a fi înscrise în Lista patrimoniului cultural mondial.

În urma aderării României, în 1990, la Convenția Patrimoniului Cultural și Natural Mondial (1972) se stabilește, de către CNMASI, o listă de 15 obiective considerate ca având o valoare istorică și artistică excepțională și meritând a fi propuse pentru respectiva listă. Sunt monumente istorice, ansambluri istorice sau grupe de monumente istorice care au fost selectate pentru originalitatea creației și aportul deosebit la memoria culturală a umanității. S-a avut în vedere acoperirea, în măsura în care existau valori excepționale ca acestea să reprezinte principalele perioade din istoria petrecută pe teritoriului României și principalele regiuni ale acesteia. Din cele 15 monumente istorice identificate (limită maximă acceptată de UNESCO) care pornesc de la cetățile dacice din Munții Orăștiei și se sfârșesc cu complexul monumental creat de Constantin Brâncuși la Târgul Jiu, s-a stabilit ca primul set de propuneri, care trebuia să nu fie mai mare de 3, să cuprindă: bisericile pictate din nordul Moldovei - epoca Petru Rareș, cetatea și situl Biertan din Transilvania (ulterior, după înaintarea dosarului, s-a hotărât de către CNMASI lărgirea acestui punct, el devenind „biserici fortificate săsești din Transilvania”), ansamblul mănăstirii Hurez din Oltenia. Dosarele, conform cerinței UNESCO, urmau să fie întocmite de către specialiștii din DMASI cu colaborarea membrilor CNMASI.

Septembrie 1990 se depune la Ministerul Culturii varianta a II-a a proiectului Legii Monumentelor Istorice.

Ministerul Culturii, nerăspunzând la propunerea legislativă înaintată în luna mai, colectivul lărgit al specialiștilor din DMASI, împreună cu juristul și economistul instituției, rediscută proiectul, având în vedere legislația apărută între timp. Se consideră necesară dezvoltarea lui și completarea cu noi prevederi. Forma finală rediscutată de CNMASI se înaintază ministerului.

Octombrie 1990, repartizarea bugetului.

Ministerul Culturii repartizează DMASI bugetul pentru restaurarea monumentelor istorice în valoare de 14 milioane lei. Dată fiind întârzierea cu care s-a primit această sumă, se hotărăște folosirea ei în principal pentru finanțarea unor lucrări de proiectare, pentru a se pregăti deschiderea șantiierelor de execuție în 1991.

Decembrie 1990 apare „RENOVATIO. Foaia monumentelor istorice și de artă”.

Publicația scoasă de DMASI, prin multiplicare, dorește să fie un buletin rapid de informare asupra situației monumentelor istorice. Inițial aceasta prezintă diverse cazuri, fie negative fie pozitive, ale unor clădiri, construcții sau ansambluri monumente istorice, așa cum le aflau inspectorii sau referenții direcției. Apoi ea se va concentra pe zonele istorice ale țării legată fiind și de comisiile zonale prezentând situațiile locale speciale, atitudinea autorităților sau proprietarilor, activitatea CZMASI.

Decembrie 1990 sesiunea de comunicări CNMASI-DMASI.

Reuniunea științifică reia tradiția sesiunilor DMI în care specialiștii-salariați prezentau rapoarte sau comunicări științifice rezultat al activității lor curente. Sunt acum invitați să participe și membrii CNMASI, ai OJPCN sau de la diverse muzee, care doresc să discute „Priorități în evidența, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor istorice”. Se vor desprinde problemele esențiale privind protejarea monumentelor istorice ale acestei etape, ca și concluzii asupra activității CNMASI-DMASI din anul 1990.

Concluzii 1990: Problemele cele mai grave constatate, după aproape un an de activitate, sunt:

1. absența unui cadru legislativ corespunzător, care obligă la folosirea unor acte normative vechi, neadaptate problemelor și situațiilor actuale;
2. lipsa acută a specialiștilor, ceea ce determină necunoașterea situației reale a monumentelor istorice din anumite zone, sau imposibilitatea de a se interveni, acolo unde este cazul;
3. dezinteresul autorităților pentru problemele monumentelor istorice ceea ce duce la tolerarea unor acte de vandalism, abandon sau neglijență fără să se ia măsurile corespunzătoare.

Ar fi de primă necesitate constituirea unei structuri instituționale cu acoperire națională, dispersată în teritoriu, dependentă științific de CNMASI, care să aibă autoritate în fața forurilor locale și deci să nu fie legată administrativ de ele și care să aibă mijloacele logistice necesare pentru a fi rapidă și eficientă.

1991

ianuarie, februarie, aprilie, mai, iulie, octombrie, noiembrie, decembrie, validarea Listelor Monumentelor Istorice pe Județe.

În urma primirii de la OJPCN a listelor de monumente, și verificării lor de către referenții de zonă, acestea se supun aprobării CNMASI. Se votează LMI din județele: Argeș, Galați, Mehedinți, Neamț, Ialomița, Călărași, Dolj, Buzău, Olt, Satu Mare, Vâlcea, Teleorman, Maramureș, Bihor, Cluj, Hunedoara, Gorj, Timiș, Vrancea, Bacău, Suceava, Arad, Caraș Severin, Constanța, Tulcea, Dâmbovița, Prahova, Giurgiu, Brăila, Bistrița, Brașov, Sibiu, Harghita, Covasna, Mureș. Se constată, în același timp, că nici un județ nu a transmis delimitarea zonelor istorice din localitățile urbane sau rurale ce conțin asemenea valori, conform solicitării din adresa CNMASI - CNUAT (21.05.90), drept care se decide trimiterea unei scrisorici-circulară institutelor de proiectare județene solicitând propuneri de contracte pentru realizarea acestor studii de delimitare, contracte ce vor fi plătite din fondurile Ministerului Culturii.

16 ian. 1991 convorbiri cu reprezentanții ambasadei Turciei

Se propune stabilirea unui program comun între instituțiile culturale din Turcia și DMASI în vederea restaurării și punerii în valoare a monumentelor turcești din România și a celor românești din Turcia.

Martie 1991, Hotărârea CNMASI Nr. 1 privind măsuri de protecție a monumentelor istorice.

Conform prevederilor Decretului 91/1990 prin care CNMASI emite hotărâri în domeniul său de activitate, se transmite prefecturilor fiecărui județ Hotărârea Nr. 1, prin care se solicită ca la reconstituirea proprietăților funciare, în temeiul Legii Nr. 18/1991, să se respecte terenurile declarate monumente istorice și să se specifice în acte „regim de exploatare cu aviz CNMASI”.

Aprilie 1991, Protocol între DMASI și DMI Ungaria

Se semnează la DMASI Protocolul de colaborare între cele două direcții ale monumentelor istorice, protocol care prevede

constituirea unei comisii mixte, ce va propune acțiuni comune în vederea protejării monumentelor istorice din România și Ungaria, la care direcțiile respective au interese convergente în ce privește conservarea lor. De asemenea se hotărăște inițierea schimbului de specialiști și cel de informații în domeniul specific.

Se pune de asemeni în discuție încheierea unui protocol de colaborare cu Oficiul pentru Ocrotirea Monumentelor din Renania-Germania.

Mai 1991, Protocol între DMASI și Direcția Patrimoniului din Franța.

În prezența profesorului dr. arh. Grigore Ionescu, președintele CNMASI, cei doi directori ai direcțiilor din România și Franța, semnează un protocol de colaborare, care urmează să fie inclus între prevederile tratatului ce va lega respectivele țări. Se prevăd următoarele: schimburi între specialiști pe diferite domenii, cu posibilitatea efectuării de către angajații cu mai puțină experiență în domeniu a unor stagii de perfecționare în Franța; șantiere comune - șantiere școală în România, la care să participe profesioniștii din ambele instituții; cursuri pentru specialiști și studenți ținute de persoane specializate; schimburi de informații și de publicații etc.

Iunie 1991 „Noul proiect LMI elaborat de Ministerul Culturii”

CNMASI primește de la Ministerul Culturii un proiect nou al LMI, care ignoră în totalitate propunerea trimisă în septembrie 1990. Discutat în cadrul unei ședințe extraordinare, Proiectul Ministerului Culturii este respins, constatându-se că are prevederi care vor dăuna monumentelor istorice. Se solicită ministrului promovarea Proiectului LMI elaborat și acceptat de CNMASI. Ministrul dispune publicarea lui în presă pentru a fi supus discuției specialiștilor (august 1991). Apar o serie de observații care sunt analizate și pe baza lor se emit noi variante.

August 1991 Adresa Nr. 4508 din partea CNMASI către GVERNUL ROMÂNIEI - Primului Ministru Petre Roman, privind încălcarea autorității CNMASI.

Se semnaleză primului ministru încălcarea prevederilor Decretului 91/1990 prin atribuirea de clădiri-monumente istorice unor instituții, întreprinderi, firme, fără a se cere avizul CNMASI referitor la funcțiunea pe care acestea intenționau să o dea imobilului respectiv. În felul acesta se pot accepta funcțiuni dăunătoare, care duc la distrugerii ale monumentelor istorice.

25 sept. 1991 adoptarea noi forme „finale” a Proiectului LMI de către CNMASI

În cadrul unei ședințe extraordinare a CNMASI, la care sunt invitați reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, Secretariatului de Stat pentru Culte, Ministerului Apărării Naționale, toți deținători de multe monumente istorice și de asemeni reprezentanți ai Direcției Generale pentru Urbanism și Amenajarea Teritoriului din Ministerul Lucrărilor Publice, se discută proiectul LMI, cu toate observațiile primite, găsindu-se forma finală acceptată de membrii CNMASI care este transmisă spre promovare Ministerului Culturii.

16 oct. Proiectul LMI este depus la Parlament - Comisia de Cultură a Camerei Deputaților.

Ministerul Culturii nu reușește să promoveze proiectul LMI depus de CNMASI până la demisia guvernului, sub presiunea mișcării minerilor. În această situație ministrul culturii, Andrei Pleșu, decide să-l înainteze Comisiei de Cultură a Camerei Deputaților sub semnătura lui și a președintelui CNMASI academician dr. arh. Grigore Ionescu cu solicitarea de a fi însușit și promovat de aceasta pe baza dreptului său constituțional. Comisia, care inițial de dovedise deosebit de

interesată, în final nu reacționează, proiectul nefiind luat în discuție.

Septembrie 1991 înființarea secțiunii parcuri istorice în cadrul CNMASI.

În mai multe discuții din cadrul CNMASI s-a remarcat lipsa de înțelegere a proprietarilor, administratorilor și autorităților locale față de valorile reprezentate de parcurile istorice. Chestiunea s-a agravat odată cu apariția Legii fondului funciar, care returnează foștilor proprietari pământul. Dar de multe ori, în mod abuziv, pentru a nu se ceda din varii cauze terenurile inițiale soluția folosită este înlocuirea lor cu alte terenuri mai ales parcuri cu valoare istorică care aparțineau vechilor domenii nobiliare sau marilor moșieri. De aceea s-a considerat necesară constituirea unei comisii specializate, care să contribuie la abordarea corectă a acestor probleme, să aibă autoritatea necesară să stopeze intervențiile în această zonă. Totodată comisia ar trebui să verifice și să urmărească înscrierea acestor valori în Lista monumentelor istorice.

3 oct. 1991 semnarea protocolului de colaborare între Comitetul Național German ICOMOS și CNMASI și DMASI.

Semnarea protocolului de către dr. Werner von Trutzschler și dr. arh. Grigore Ionescu are drept scop crearea unui cadru care să permită schimburi de experiență pe tema legislației monumentelor, a structurilor administrative, preocupate de protejarea monumentelor, a metodologiei evidenței etc. și care să permită o colaborare practică în vederea inventarierii patrimoniului arhitectural și artistic din zona de colonizare germană din România, patrimoniu grav afectat în prezent prin plecarea masivă a acestui segment al populației și abandonarea localităților cu acest specific.

Septembrie-decembrie: burse de studii pentru CNMASI și DMASI.

Bursele de studii în domeniul conservării și restaurării monumentelor de arhitectură și arheologie și a restaurării picturilor murale au fost oferite de către Ministerul Culturii din Franța, Ministerul Afacerilor Externe din Italia și Centrul de conservare a orașelor istorice de pe lângă Universitatea catolică din Leuven (Belgia). De aceste burse au beneficiat: membrii CNMASI angajați ai DMASI și ai oficiilor de patrimoniu din București și din județul Maramureș. De asemenea, în schimb de experiență, șefii de secție și conducerea DMASI au fost la Direcția Patrimoniului din Franța pentru a cunoaște modalități de organizare a activității în domeniu.

18 dec. Adresa 6946 a CNMASI către președintele țării, primul ministru, Ministerul de Externe privind relațiile cu Ambasada română la UNESCO pe tema monumentelor românești propuse pentru patrimoniul mondial și promovarea legii monumentelor istorice.

Adresa subliniază lipsa unei bune cooperări din partea ambasadei române, care a dus la amânarea discutării dosarelor propuse pentru includerea în patrimoniul mondial, cu tot efortul făcut de CNMASI-DMASI. De asemenea se solicită urgentarea promovării LMI depusă la parlament, ca lege obligatorie pentru protecția monumentelor istorice, inclusiv a celor ce se propun a fi înscrise în patrimoniul mondial.

CONCLUZII 1991

Bilanțul anului, pentru CNMASI și DMASI, a însemnat:

1. încheierea verificării și complectării Listei monumentelor istorice, etapa 1990-1991, pentru 37 de județe din 41. Listele au fost validate de CNMASI și transmise fiecărui județ, muzeelor județene și ale Municipiului București, precum și direcțiilor tehnice ale prefecturilor, împreună cu adresa-circulară prin care se cerea ca aceste instituții să anunțe

deținătorii sau beneficiarii de folosință și organele de avizare;

2. în privința intervențiilor la monumentele istorice, din bugetul central s-au încheiat 412 contracte pentru 153 de obiective, accentul fiind pus pe:

a. intervenții urgente la pictură;

b. intervenții la monumente în stare de colaps;

c. realizarea de proiecte corecte care urmează a fi puse la dispoziția proprietarului sau beneficiarilor, pentru ca aceștia să le realizeze execuția din fonduri proprii. Din totalul contractelor încheiate, 128 sunt contracte de studii (cu accentul pe studiile de delimitare a zonelor istorice, care se propun a fi protejate), 192 sunt contracte pentru proiecte și 92 sunt contracte de execuție în cadrul celor 65 de șantiere deschise în țară.

3. avizarea lucrărilor la monumente istorice și a intervențiilor în zona de protecție a monumentelor sau în zone istorice a constituit un capitol important, pentru fiecare solicitare prezentându-se un referat de analiză din partea serviciului avizare și a celui de evidență a DMASI, fiind apoi discutate și soluționate în cadrul secțiunilor CNMASI sau a ședințelor CNMASI. Un punct de vedere a fost exprimat și de către CZMASI. Între cele mai deosebite s-au discutat intervenții privind: Biserica Războieni, ctitoria lui Ștefan cel Mare (sec. XV); cetatea Târgu Mureș; Muzeul Satului București; Schitul Bordești (sec. XVIII); bazilica paleo-creștină de la Niculițel (Dobrogea); Casa Lahovari - București (sec. XIX); cetatea Oradea (sec. XVI-XVII); hipogeul roman de la Constanța (sec. II-III); siturile arheologice din lungul proiectatei autostrăzi București-Constanța; Biserica Krețulescu - București (sec. XVII); Biserica Voroneț (sec. XV-XVI); Castelul Peleş - Sinaia (sec. XIX); palatul Potlogi (sec. XVI). În afară de aceste probleme, în cadrul CNMASI s-au discutat și câteva;

4. teme considerate prioritare, pe baza unor referate făcute de specialiștii din CNMASI sau DMASI. Astfel s-au dezbătut problemele legate de: castele cu parcuri; strămutarea monumentelor de lemn (în special biserici); măsuri de protejare a arhitecturii de lemn.

Comisia Națională, pe baza concluziilor activității anului 1991 a stabilit noile direcții de activitate:

A. necesitatea abordării prioritare a programelor tematice, pregătite în prealabil și care duc la o înțelegere mai exactă a unor probleme specifice;

B. importanța secțiunilor de specialitate, care datorită specializării pot rezolva avizările cu eficiență rapidă. Deci este necesar să li se acorde o mai mare autoritate urmând ca CNMASI să abordeze problemele de strategie, metodologie, politică culturală etc.

Totodată, în lumina acestei concluzii se consideră necesară **dezvoltarea secțiunilor** astfel ca ele să cuprindă toate categoriile de monumente istorice.

Decembrie 91/ ianuarie 92 - ORDINUL Nr. 130/589 comun Ministerul Culturii - Ministerul Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului privind unele măsuri în vederea împiedicării degradării, distrugerii precum și protejării bunurilor imobile cu valoare de patrimoniu.

Ordinul emis pe baza legii 50/1991 privind autorizarea executării construcțiilor și a decretului 91/1990 subliniază obligațiile celor ce dețin și vor să intervină la monumente istorice și în zona lor de protecție. Astfel se precizează: obligativitatea avizului CNMASI, instituirea zonelor cu grad de protecție prin documentații de urbanism, stabilirea zonei de protecție calculată metric în jurul perimetrului monumentului istoric etc.

Decembrie 91/ ianuarie 92 expoziția MONUMENTELE ROMÂNIEI 1977-1989

Expoziția organizată de CNMASI și DMASI în colaborare cu

CZMASI, Institutul de arhitectură „Ion Mincu”, Muzeul de istorie și artă al Municipiului București, Academia de arte frumoase București, prezintă situația monumentelor istorice în următoarele secțiuni: **tezaurul monumental la 1940** (valoarea fondului existent în 1940 și buna lui întreținere); **agresiuni generale** (războiul mondial, administrația comunistă, procesul de urbanizare și părăsirea satelor, „reconstrucția socialistă”); **epoca Ceaușescu** (mecanismul distrugerii, „sistematizarea” localităților, desființarea DMI); **reacții la demolări** (proteste ale organismelor internaționale, proteste individuale, proteste în presa internațională); **pierderi și degradări în București** (cca. 13500 clădiri cu valoare arhitecturală și 59 monumente istorice), **Muntenia și Oltenia** (21 monumente istorice și clădiri din centrele istorice ale orașelor: Brăila, Buzău, Craiova Pitești, Târgoviște, Târgu-Jiu reprezentând cca. 90-98% din centrul istoric al respectivelor localități); **Transilvania și Banat Crișana** (187 monumente istorice și clădiri din centrele istorice ale orașelor Arad, Caransebeș, Cluj, Deva, Reșița, Sibiu, Timișoara etc.); **Dobrogea** (17 monumente istorice și clădiri din centrele istorice ale orașelor: Mangalia, Hârșova, Medgidia, Tulcea etc.); **Moldova** (181 monumente istorice și clădiri din centrele istorice ale orașelor - unele centre distruse în totalitate -: Bacău, Bârlad, Botoșani, Dorohoi, Fălticeni, Iași, Piatra-Neamț, Roman, Suceava etc.). Expoziția a încercat să descrie mecanisme distrugerii monumentelor pe teritoriul României cu accent special pe evenimentele negative ale ultimelor decenii pentru a se înțelege care a fost mentalitatea care a dus la acest dezastru, mentalitate care ar trebui corectată.

1992

Hotărârea CNMASI nr. 1/1992 privind destinația monumentelor istorice.

Constatându-se tendința de modificare a destinației funcționale a clădirilor monumente istorice, din partea beneficiarilor de folosință, se hotărăște ca orice vânzare, donație sau schimbare a beneficiarului sau a modului de folosire să se facă după ce se obține avizul CNMASI.

Hotărârea CNMASI nr. 2/1992 privind clasarea unui obiectiv ca monument istoric

Se reamintește autorităților publice locale și beneficiarilor, în conformitate cu prevederile Decretului 91/1990, autoritatea CNMASI ca singurul organism abilitat de a conferi statutul de monument istoric. Drept care sunt valabile numai listele aprobate de acest organism și transmise în mod oficial pe bază de adresă de către DMASI în teritoriu.

Februarie 1992 semnarea contractului de colaborare între DMASI și SIEBENBURGISCHSACHSISCHEN KULTURRAT

Contractul prevăzut deja în protocolul de colaborare culturală semnat între România și Germania la 31 octombrie 1991 (art. 18) prevede inventarierea patrimoniului arhitectural, urbanistic și artistic din localitățile din zona de colonizare săsească din Transilvania. Se vor avea în vedere toate bunurile semnificative istoric sau artistic indiferent de naționalitatea creatorilor (germani, români, unguri etc.) pe baza programului și dotării materiale puse la dispoziție de Germania. Activitatea efectivă pe teren o vor face un grup de specialiști din DMASI și în paralel alte echipe de la Academia de Arte Frumoase din București, Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj și Institutul de Arhitectură „Ion Mincu”. Rezultatele stocate în sistem informatizat și pe fișe împreună cu fotografiile și hărțile anexe vor rămâne la dispoziția ambelor instituții.

Martie 1992 Comunicatul Ministerului Culturii privind apărarea, conservarea și restaurarea unor bunuri care fac parte din patrimoniul cultural național.

Comunicatul, semnat de secretarul de stat Radu Boroianu,

precizează natura relațiilor între Ministerul Culturii, CNMASI și DMASI care este „pur administrativă”, deoarece **deciziile** pe care trebuie să le pună în practică DMASI **aparțin exclusiv CNMASI**. Ministerul Culturii așteaptă votarea Legii monumentelor istorice care se află la Parlament (Proiectul înaintat în 1991).

Aprilie 1992 discutarea proiectului Legii monumentelor istorice cu expertul UNESCO

Din partea UNESCO a sosit Patrick O’Keefe, expert în probleme de legislație pentru a discuta cu specialiștii din DMASI care au lucrat la proiect și cu reprezentanții Comisiei de cultură a Camerei Deputaților, textul proiectului. Subliniind necesitatea stringentă de dezbatere și votare a LMI, condiție a acceptării monumentelor din România în patrimoniul mondial. Acesta verbal și apoi în scris a subliniat calitățile proiectului: lege specializată așa cum cer normele juridice actuale, dar cuprinzătoare pentru domeniu și ne rigidă, cu prevederi corespunzătoare standardelor europene.

Mai 1992 discutarea proiectului LMI în Comisia de cultură a Camerei Deputaților

În urma vizitei expertului UNESCO s-a purtat o primă discuție asupra obiectului legii și principiilor generale care o guvernează și s-a stabilit că vor exista ulterior discuții, articol de articol pentru a fi pregătită pentru viitorul parlament (urmând alegerile în sept.1992). Alte întâlniri nu au mai avut loc.

Aprilie, mai, iunie analiza activității CZMASI și votarea Regulamentului de organizare și funcționare a CZMASI

În ședințele succesive ale CNMASI s-a discutat activitatea și problemele cu care se confruntă Comisiile zonale ale monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice din București, Banat-Crișana, Dobrogea, Moldova, Muntenia, Oltenia, Transilvania est, Transilvania vest. S-a constatat importanța acestora în rezolvarea mai rapidă și adecvată a problemelor curente ale monumentelor istorice din zona lor de competență ceea ce degreveză Comisia Națională. În plus, monitorizarea situației monumentelor istorice este mai exactă deși activitatea specialiștilor este benevolă. Nereușitele în acest domeniu provin de la absența Legii care să ofere CZMASI cadrul juridic de desfășurare a activității, și de la absența mijloacelor materiale (sediu, mijloc de deplasare, fondurile de deplasare). Un fapt pozitiv este angajarea prin DMASI a câte unui specialist din zonă care are funcție de secretar al CZMASI și constituie permanenta legătură între cele trei organisme. Regulamentul de organizare și funcționare s-a stabilit pe baza propunerilor din teritoriu și prin consensul membrilor CZMASI. El este unul singur pentru toate comisiile urmând ca, în cazul în care sunt anumite probleme specifice, fiecare să-l poată completa dar cu avizul CNMASI.

Mai 1992 validarea Listei monumentelor istorice din București și SAI.

S-a supus validării Lista monumentelor istorice din București și Sectorul Agricol Ilfov, zona din jurul Bucureștiului, listă care propune pentru prima dată o nuanțare pe categorii a monumentelor de arhitectură. Astfel, există **clădiri-monumente** care se bucură de protecție totală orice intervenție trebuind să fie avizată de CNMASI, apoi **clădiri cu valoare arhitecturală**, clădiri care constituie din punct de vedere al creației arhitectonice valori importante, dar la care o parte din spații sunt comune și acolo se poate interveni fără restricții și **clădiri cu valoare ambientală** care reprezintă clădiri ce în grup creează specificul unei străzi, zone, cartier deși individual nu au o mare valoare sau aparțin unei serii largi, des întâlnite. Acestea trebuie păstrate acolo unde ele sau menținut într-un număr semnificativ fiind protejate elementele considerate

semnificative ca volumul, elementele decorative ale fațadelor, modul de dispunere pe parcelă etc. Lista MI din București din care fac parte evident și celelalte categorii de monumente istorice: arheologice, clădiri memoriale, monumente de artă și memoriale și rezervații de arhitectură și urbanism va fi înaintată Primăriei Generale a Municipiului București care urmează să o difuzeze sectoarelor capitalei.

Mai 1992 Ministerul Culturii comunică bugetul lui pentru monumentele istorice

DMASI a fost anunțat că bugetul pentru monumentele istorice s-a redus drastic la 250 milioane lei (față de cererea depusă în 1991 care era de 549 milioane lei pentru continuare a șantierelor deschise și plata datoriilor rămase la sfârșitul anului 1991 și 186 milioane pentru lucrări noi și urgente deci în total 735 milioane lei). S-a constatat că din bugetul primit de Ministerul Culturii pentru reparații capitale în care intră și restaurarea, numai 1/3 este administrat prin DMASI deși ea trebuie să ajute un număr impresionant de obiective aflate într-o stare gravă, Ministerul Culturii păstrând 2/3. Dacă se vor închide șantiere, la fel ca în 1977, monumentele vor fi în mare pericol căci lucrările începute și nefinalizate sau ne aduse la un stadiu în care să se protejeze monumentul duc la distrugerea lui.

Mai 1992 protest CNMASI față de politica negativă a MC încalcând autoritatea Comisiei

Se constată în mod clar amestecul MC în stabilirea obiectivelor care urmează a intra în renovare încalcându-se astfel autonomia CNMASI care este singura autoritate științifică în domeniu. În felul acesta deciziile se iau pe alte criterii decât strict cele legate de interesele monumentelor istorice drept care se hotărăște de către CNMASI să se ia atitudine față de nerespectarea prevederilor legale .

Iunie 1992: trece în veșnicie președintele CNMASI, academician prof. dr. arh. Grigore Ionescu...

Plecarea profesorului Gr. Ionescu a constituit o dramatică întâmplare datorită irecuperabilei pierderi a unei personalități remarcabile prin profesionalism, verticalitate și autoritate morală și științifică, recunoscute în mod indiscutabil în interiorul și în afara breslei.

La conducerea CNMASI rămâne prof. dr. arh. Aurelian Trișcu (anterior vicepreședinte al CNMASI), nominalizat de profesor încă din perioada vieții.

28 aug. ORDONANȚA nr. 27² privind unele măsuri pentru protecția patrimoniului cultural național. Va deveni LEGEA 11/1994 cu modificări.

În absența Legii care nu se discută la Parlament s-a promovat de către Ministerul Culturii un proiect de Ordonanță care a fost aprobat de Guvern. Ea cuprinde câteva dintre prevederile esențiale ale Proiectelor de lege: Legea Monumentelor Istorice și Legea patrimoniului mobil, texte propuse de DMASI și Direcția muzeelor și colecțiilor și discutate cu secretarul de stat al MC juristul Eugen Vasiliu. La discutarea sa în Parlament a fost amânată de către Camera Deputaților care cere o „Lege” (deși proiect LMI este la dispoziția sa). Printre prevederile esențiale ce sunt cuprinse în Ordonanță se află: Lista monumentelor istorice emisă de CNMASI este unica listă valabilă, zona de protecție a monumentelor istorice este definită metric până la studierea fiecărui caz, CZMASI pot primi din competențele CNMASI etc.

Septembrie 1990 numirea noului președinte al CNMASI în persoana prof. dr. arh. Aurelian Trișcu.

Se poartă o serie de corespondențe între CNMASI și cabi-

netul Președintelui României prin care se solicită numirea noului președinte al CNMASI după alegerea sa, prin vot, de către Comisie, solicitare efectuată la acest nivel deoarece prima numire s-a făcut nominal prin Decretul 91/1990 deci a fost validată de acela care atunci gira funcția de președinte al țării. Răspunsul președintelui Ion Iliescu este că numirea nu intră în competența sa ci a ministrului culturii care o și exercită, numindu-l prin Ordin de ministru ca președinte CNMASI prof. A. Trișcu, numire acceptată deoarece coincidea cu punctul de vedere al Comisiei Naționale și determina depășirea unui interimat ce crea dificultăți activității practice CNMASI-DMASI.

20 septembrie „Ziua porților deschise” în România

În urma aderării țării noastre prin hotărârea CNMASI și a Ministerului Culturii la programul Consiliului Europei „ZIUĂ PORȚILOR DESCHISE” se stabilește sărbătorirea acestuia și în țară la noi. Evenimentul a fost marcat de deschiderea provizorie a **Palatului Potlogi** (sec. al XVII-lea) a domnitorului Constantin Brâncoveanu (palat în curs de restaurare), cu colecția de artă „Dan Nasta”. Pe lângă această manifestare în toată țara s-au deschis liber publicului muzeele, 75 de monumente, fiecare comisie zonală realizând programul propriu.

21-23 septembrie ATELIER EUROPEAN cu tema „Finanțarea și proprietatea asupra monumentelor istorice”

Atelierul European ținut sub egida Consiliului Europei și CNMASI și finanțat de Consiliul Europei și Ministerul Culturii, a reunit specialiști veniți din Suedia, Belgia, Marea Britanie, Germania, Polonia, Italia, Ungaria, Finlanda și Bulgaria și 24 specialiști de la CNMASI, DMASI, Ministerul Culturii, Uniunea Arhitecților, Departamentul de stat pentru Culte, administrația locală. S-a discutat despre: statutul juridic al proprietății și modalitățile de exploatare și finanțare a monumentelor istorice. Concluziile discuțiilor au fost trecute într-un proiect de rezoluție trimis Consiliului Europei. Atelierul a fost prezidat de dl. Theson-delegatul Consiliului Europei și prof. dr. A. Trișcu, președintele CNMASI.

29-31 octombrie Sesiune aniversară: 100 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA COMISIEI MONUMENTELOR ISTORICE, 300 DE ANI DE LA ȚĂIEREA PODULUI MOGOȘOAEI (CALEA VICTORIEI); 20 DE ANI DE LA SEMNAREA CONVENȚIEI PATRIMONIULUI MONDIAL

Sesiunea de comunicări internațională a reunit nume de prestigiu din țară și străinătate care au discutat probleme generale ale monumentelor istorice: legislația, protecția, istoricul protejării, experiența altor țări în acest domeniu (Franța, Germania, Austria, Ungaria), și restaurarea (cercetări și metode). S-au pomenit desigur și celelalte momente aniversare, ultimul fiind legat și de aderarea țării noastre la Convenție în 1990. Un subiect important a fost prezentarea primului an de inventariere a satelor din zona de colonizare săsească, activitate care a dus la rezultate foarte bune reușindu-se analizarea patrimoniului arhitectural și artistic din 26 sate.

Vara-toamna: Misiunea APOSTOLACHE șantier comun româno-francez

În conformitate cu prevederile protocolului de colaborare cu Direcția Patrimoniului din Franța, în acest an au început lucrările de cercetare, intervenție urgentă care să pregătească proiectarea și execuția restaurării MĂNĂSTIRII APOSTOLACHE (sec. XVII cca. 1645) din localitatea omonimă jud. Prahova. Colaborarea directă la realizarea proiectului se face între Benjamin Mouton „architect en chef des Monuments Historique” și firma *RESTITUTIO* arhitect Călin Hoinărescu

2. Ordonanța va deveni legea nr. 11/1995 dar va fi practic desființată prin Ordonanța nr. 68/1994 devenită legea 41/1995

(membru CNMASI). Aici se va lucra efectiv într-o colaborare cu specialiștii din Franța, șantierul fiind conceput ca să devină un șantier-școală unde vor veni și studenți și alte antreprize

4 noiembrie 1992: se discută colaborarea cu Comitetul Național German ICOMOS pentru realizarea volumului „Denkmäler in Rumänien“ în colecția ICOMOS-Hefte des Deutschen National Komitees, într-o ediție bilingvă germano-franceză.

C. Mucenic, din partea DMASI și C. Machat din partea germană semnează actul de colaborare. Volumul bilingv germano-francez va conține prezentarea celor 15 monumente, grupe de monumente sau ansambluri propuse de CNMASI pentru Lista patrimoniului mondial. Textul urmează să fie scris de către specialiștii români, cu colaborarea lui M. Machat (care a studiat istoria artei în România). Acesta se va ocupa de *Situl Biertan*³. Tot în România se va face traducerea în franceză, urmând ca traducerea în germană să se facă în Germania. Fotografiiile ilustrațiilor se vor face de către angajatul DMASI cu materialul fotografic pus la dispoziție de partea germană. Tipărirea se va face în Germania în cele mai bune condiții grafice. Difuzarea va fi asigurată de partea germană, punându-se la dispoziția părții române un număr de exemplare pentru autori și scopuri propagandistice.⁴

18 decembrie 1992 Referatul CNMASI pentru MC: „Probleme în activitatea de protecție a monumentelor istorice“.

Pentru uzul noii Direcții Generale a Patrimoniului Cultural Național se întocmește o sinteză privind problemele actuale ale monumentelor istorice. Sunt semnalate următoarele:

- a) subdimensionarea numărului de personal al DMASI față de numărul de monumente de care trebuie să se ocupe și să răspundă (în 1977 pentru 8.500 MI declarate erau 73 specialiști în București și 90 în țară, în 1992 pentru 20.600 MI sunt 51 specialiști în București și 8 în țară). Revin deci 391 monumente în răspunderea unui specialist (față de situația europeană: 49 în Belgia, 294 în Germania, 237 în Marea Britanie);
- b) necesitatea ca fondurile de restaurare venite din bugetul central al statului să se coreleze cu fondurile locale, deci repartizarea să se facă direct la județe pe baza propunerilor CZMASI-CNMASI;
- c) CNMASI-DMASI să aibă autoritatea corespunzătoare pentru a putea trata cu ministere și alte instituții centrale în domeniul lor de competență, pentru a putea propune acte normative și alte măsuri importante în vederea protejării MI;
- d) să existe în teritoriu structuri locale funcționale deci niște direcții zonale cu autoritate față de administrația publică locală și care să colaboreze științific cu CZMASI.

28 decembrie HOTĂRÂREA DE GUVERN nr. 811 privind organizarea și funcționarea Ministerului Culturii

În timpul ministeriatului Golu se emite o hotărâre de guvern care reorganizează MC. Cu această ocazie în MC se creează Direcția Generală: PROTECȚIA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL având în subordine, în minister, 2 direcții **Direcția patrimoniului imobil** și **Direcția patrimoniului mobil**. Anterior, în MC exista numai o Direcție: MEMORIE CULTURALĂ care făcea legătura între ministru și

cele 2 instituții subordonate: Direcția monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice și Direcția muzeelor și colecțiilor. Prin noul HG aceste 2 direcții în afara Ministerului rămân dar mai apar alte două în MC.

CONCLUZII 1992

Anul 1992 a însemnat:

1. **Încheierea elaborării Listelor** monumentelor istorice⁵ toate fiind trimise la județe.

S-au continuat discuțiile pentru definirea fiecărei categorii și a criteriilor de selecție. Chestiunea dezbătută până la nivelul CNMASI nu s-a definitivat așteptând-și încă puncte de vedere.

2. De asemenea, în programul de inventariere a satelor din zona de colonizare săsească cu două echipe de lucru s-a realizat analiza patrimoniului arhitectural și artistic și artistic din 26 sate situate în sudul Transilvaniei. Rezultatele au fost prezentate și discutate în Sesiunea aniversară a DMASI. Partea germană, apreciindu-le a propus ca deja în 1993 să se pregătească materialul pentru publicarea primului volum (din seria celor ce urmează să apară) sub titulatura „Topografia monumentelor din satele de colonizare săsească din Transilvania“. S-a pus în discuție și s-a hotărât, cu acordul părții germane, extinderea acestei metode de inventariere și în alte zone, în special din lanțul extra-carpatic pentru a se putea verifica adaptabilitatea metodei la specificul patrimoniului acestei zone în perspectiva trecerii de la listele de inventariere la fișe pentru fiecare monument istoric.

3. S-au avizat în continuare documentațiile tehnice. În cadrul acestui capitol al activității probleme mai deosebite ce au stârnit discuții au fost: studiul de fezabilitate privind posibilitatea reconstruirii mănăstirii Văcărești (secolul XVIII - 1985) pe locul amplasamentului inițial, azi o uriașă fundație pentru o sală polivalentă, studiu finanțat de DMASI; studii de delimitare a zonelor protejate din punct de vedere al valorilor istorice din diferite localități; revenirea în cult a unor biserici-monumente istorice, în prezent păstrate ca muzee; modalități de intervenție la biserica Beizadelelor (sec. XV Suceava) etc.

4. Intervenții la monumente din bugetul statului au fost în primul rând continuări ale șantierelor deschise în 1991, la care s-au mai adăugat altele, selecția fiind făcută în funcție de valoare și starea de conservare. Pe lângă acestea au intervenit însă și anumite condiționări tehnico-economice cum ar fi: existența sau absența unei antreprize de construcții specializată în lucrări și la monumente istorice și care este dispusă să preia lucrarea în sistemul de finanțare al MC; existența fondurilor necesare pentru întreținerea unui șantier în stare de lucru; existența materialelor de construcții adecvate; existența unei perspective de utilizare a monumentului istoric pentru ca restaurarea să răspundă scopului funcțional etc.

5. Foarte gravă s-a dovedit constatarea **continuării agresiunilor la adresa monumentelor istorice** prin agresiune directă sau indirectă. Între cazurile cele mai grave s-au discutat: distrugerea parțială prin săpătură neautorizată în zona sitului arheologic protejat, a reședinței guvernatorului întregii Dacii, săpătură în orașul Alba Iulia (a fost sesizată Procuratura și Ministerul Culturii), distrugerea prin construcții noi neavizate a unor ansambluri istorice de mare valoare: Muzeul Satului București, mănăstirea Humor (sec. XV-XVI Moldova) - propusă pentru Lista patrimoniului mondial - ; distrugerii în ansamblul de

3. Ulterior capitolul va deveni: „Wehrkirchen und Kirchenburgen in Siebenbürgen / Églises fortifiées saxonnes de Transylvanie“ (conform modificărilor acceptate de CNMASI în Lista propunerilor pentru patrimoniul mondial).

4. Volumul a apărut sub denumirea „Denkmäler in Rumänien / Monuments en Roumanie“ redactori Doina Florea, Christoph Machat, Cezara Mucenic. München, 1995 și a fost difuzat membrilor Comitetului internațional ICOMOS de partea germană și autorilor și bibliotecilor de specialitate din România de partea română.

5. Față de listele din 1955 care conțineau 4345 monumente, Listele actuale conțin cca. 21.000 monumente. Acestea aparțin următoarelor categorii: 1/ monumente și situri arheologice; 2/ monumente și ansambluri de arhitectură; zone istorice denumite rezervații de arhitectură și urbanism; monumente tehnice și parcuri și grădini istorice; 3/ momente memoriale; 4/ monumente și ansambluri de artă. Creșterea numărului se referă în special la categoria 1 și 2 și ea vine din completarea Listelor din 1980 care conțineau cca. 15.000 obiective, liste care nu au fost vreodată validate.

artă Cimitirul Bellu din București.

6. Discuțiile metodologice au abordat următoarele chestiuni:

a) **normativele tehnice**, pe baza normativului P100 privind consolidarea clădirilor, normativ care aplicat la monumente istorice duce la erori de soluție întrucât poate afecta substanța constructivă a acestora. Este necesară elaborarea unor normative specifice;

b) **atestarea specialiștilor** pentru a putea interveni la monumente istorice numai personal calificat și cu experiență în domeniu. Tinerii urmează să lucreze pe lângă specialiștii cu experiență pentru a-și însuși cunoștințele practice necesare abordării acestor obiective atât de delicate și atât de valoroase pentru identitatea țării.

7. Problema **Proiectului LMI**: constatându-se lipsa de interes a Ministerului Culturii și a Parlamentului pentru promovarea proiectului Legii monumentelor s-a considerat că ar fi necesară restructurarea lui în două proiecte:

I. „Proiectul Legii monumentelor istorice” care să trateze numai partea de protejare, conservare, intervenție și punere în valoare a monumentelor, și

II. „Proiectul Legii reorganizării CNMI” care să se ocupe exclusiv de problema organizării și funcționării instituțiilor conform prevederilor noii Constituții adoptată de curând. Deoarece Constituția nu prevede posibilitatea existenței unei instituții autonome pe lângă un minister se propune ca CNMI să devină un organism asemănător Academiei Române, deci instituție autonomă în subordinea Guvernului și finanțată de la bugetul statului. DMASI ar urma să devină o instituție în subordinea CNMI cu funcție executivă. Se dorește astfel în continuare în problema monumentelor istorice separarea deciziei științifice de aceea politică și administrativă. Se speră că astfel vor fi protejate monumentele în afara unor interese străine principalului scop al acestei acțiuni, conservarea acestor inestimabile mărturii istorice.

În ce privește Proiectul LMI el rămâne aproape neschimbat adăugându-se numai o serie de prevederi mai exacte privind controlul zonei de protecție. Se consideră că proiectul LMI ar putea fi promovat mai repede el neimplicând crearea de noi instituții.

1993

ianuarie 1993: se mută în veșnicie prof. dr. arh. Radu Popa, vicepreședinte al CNMASI.

Pierderea profesorului Radu Popa, cel care a luptat cu consecvență pentru autoritatea și autonomia Comisiei Naționale de la înființarea ei până la plecarea sa - ca expresie a modului celui mai adecvat de protejare a monumentelor istorice, a constituit o fatală lovitură lipsindu-ne de autoritatea, forța și capacitatea sa științifică într-un moment crucial al activității.

De astfel, anul 1993 a început sub semnul tensiunii între MC și CNMASI-DMASI. De aceea, considerăm necesar urmărirea separat a evoluției administrative a raporturilor între instituții față de activitatea științifică care a continuat în pofida atmosferei dificile create în mod artificial.

ADMINISTRATIV ȘI LEGISLATIV

13 ian. 1993 adresa CNMASI privind raportul CNMASI-DMASI cu MC în lumina HG 811 / 1992

Comisia Națională atrage atenția MC asupra implicațiilor pe care le are respectivul HG pentru activitatea DMASI întrucât nu se precizează raportul între noile departamente din MC și CNMASI, încălcându-se astfel prevederile Decretului 91/1990. Se solicită ca în ce privește organizarea și funcționarea DMASI ministerul să se pună de acord cu Comisia Națională.

19 ian. 1993 Se depune la MC Raportul „Situția monumentelor istorice și activitatea CNMASI și DMASI.

La cererea DGPVPCN se întocmește un raport amplu de activitate pe capitole privind:

1) evidența - care acum cuprinde 20.800 MI (4000 monumente și situri arheologice, 14.300 monumente și ansambluri de arhitectură, 300 clădiri memoriale, 1.800 monumente de artă și comemorative și 400 zone protejate pentru valorile arhitectonice și urbanistice conținute, față de 8.500 MI înscrise în listele din 1955);

2) starea monumentelor (precizarea cauzelor ce au fost identificate ca determinante pentru degradarea monumentelor înainte și după 1990);

3) activitatea CNMASI-DMASI (măsuri teoretice și practice pentru a realiza protejarea monumentelor istorice);

4) elaborarea legislației;

5) avizarea și inspecția (în perioada 1990-1992 s-au elaborat 839 avize pentru monumente istorice și 5.500 avize și alte acte privind fondul construit din zonele protejate sau din zona de protecție a unor MI);

6) intervenții la monumente (din fondurile statului au fost făcute lucrări la 117 monumente din care 29 au fost finalizate);

7) perfecționarea cadrelor de specialitate (susținerea perfecționării tuturor referenților și inspectorilor în funcție de opțiunile personale și de atribuțiile de serviciu);

8) aplicarea Convențiilor internaționale și a înțelegerilor bilaterale (convențiile cu instituțiile similare din Ungaria, Republica Moldova, Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, Departamentul Patrimoniul al Consiliului Europei).

În concluzie, se cere ca urgent să se rezolve probleme ce țin de competența MC în calitatea lui de for tutelă administrativă și anume: votarea Legii monumentelor istorice, respectarea și susținerea autorității conferite prin lege CNMASI și CZMASI, angajarea unui număr suficient de specialiști, în special în teritoriu.

27 ian. 1993 Adresa CNMASI către MC ministrului Mihai Golu cerând clarificarea prevederilor HG 811/1992.

Conform hotărârii CNMASI se emite o adresă prin care se cere clarificarea competențelor celor două direcții existente conform HG menționat: Direcția Monumentelor Istorice din MC și DMASI subordonată MC din punct de vedere administrativ și financiar dar organ operativ al CNMASI.

Se propune **un Ordin al ministrului culturii** care să accepte conform prevederilor Decretului 91/1990 autoritatea cuvenită CNMASI și prin aceasta să se asigure funcționarea DMASI urmând ca Direcția din MC să primească alte atribuții, dorite de MC, în vederea evitării dublării competențelor. Nici la această scrisoare nu se primește răspuns.

4 febr. NOTA DGPVPCN prin care se comunică ministrului grupul de lucru pentru pregătirea ACTULUI NORMATIV PRIVIND PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL

Se transmite la DMASI în copie nota Direcției Generale pentru protecția și valorificarea patrimoniului cultural național din Ministerul Culturii care specifică grupul de lucru ce va pregăti „actul normativ privind patrimoniul cultural național”. Deci DGPVPCN susține încă elaborarea unui act normativ comun pentru patrimoniul mobil și imobil așa cum a fost Legea 63/1974. Din grupul de lucru sunt nominalizați doi salariați ai DMASI: istoricul de artă C. Mucenic și arh. Gh. Sion. Grupul de lucru are o primă întâlnire la care C. Mucenic de la DMASI și Anca Lăzărescu de la Direcția muzeelor și colecțiilor (direcție subordonată MC), prezintă cele două proiecte de elaborarea cărora au răspuns fiind și coautori: Legea patrimoniului mobil și Legea monumentelor istorice susținând necesitatea menținerii de legi specifice fiecăruia dintre cele două domenii, soluție care s-a impus în urma analizei experiențelor europene și elaborării diferitelor variante din perioada 1990-1993. Participanții acceptă punctul de vedere dar grupul practic nu va mai lucra,

nemaifiind vreodată convocat.

8 febr. Adresa DGPVPCN care solicită un nou raport de activitate al DMASI pe anii 1991-1992

Se solicită raportul și programul de activitate pentru anul 1993 pentru a fi discutate într-o ședință la care vor participa: directorii muzeelor județene, inspectorii șefi de la Cultură din fiecare județ și evident direcțiile din MC. Raportul trebuie să răspundă la un chestionar-anchetă al Direcției Monumentelor Istorice din MC. Se constată că modul în care este conceput chestionarul ignoră o parte importantă din activitatea DMASI cum ar fi: consultările oferite de arhitecții-inspectorii din Serviciul de avizare al DMASI, arhitecților-proiectanți care urmează să realizeze intervenții urgente sau lucrări de restaurare la MI; activitatea de evaluare istorică și artistică a clădirilor și zonelor istorice pentru care se cere avizul în intenția de a se interveni, activitate realizată de Serviciul de evidență; de asemenea, munca de elaborare a proiectului LMI sau a altor norme și regulamente interne care urmăreau o mai bună organizare a activității în cadrul DMASI etc.

11 febr. 1993 Protestul CNMASI transmis massmedia față de imixtiunea MC în autoritatea sa.

CNMASI decide să-și exprime public dezacordul asupra diferitelor hotărâri luate de MC care afectează munca DMASI și îi încalcă în mod evident autoritatea. Efortul acestuia de a dialoga a fost permanent ignorat de MC.

11 febr. 1993 Înaintarea la MC a Proiectelor LMI

Se înaintează ultima variantă a Proiectului LMI completată de proiectul Legii de reorganizare a CNMASI cu solicitarea de a fi promovate.

18 febr. 1993 Adresa CNMASI către MC - ministrului M. Golu privind constituirea comisiei din MC de elaborare a Legii

Comisia Națională subliniază ilegalitatea numirii de către MC a unei comisii care să elaboreze un act normativ în domeniul MI în condițiile în care:

- a) conform Decretului 91/1990, CNMASI este abilitată să propună acte normative în domeniul său de competență;
- b) CNMASI a depus în termen (mai 1990) Proiectul LMI, l-a completat în septembrie 1990, în iunie 1991, octombrie 1991 inclusiv în februarie 1993 dar de fiecare dată Ministerul Culturii nu și-a exprimat opinia și nici nu l-a înaintat.

18 febr. 1993 Adresa CNMASI către partidele politice, parlamentare, prin care se propune promovarea proiectelor de acte normative pentru monumente.

CNMASI se adresează partidelor: „Frontul Democrat al Salvării Naționale”; „Frontul Salvării Naționale”; „Partidul Național Creștin-democrat”; „Partidul Alianța Civică” etc. propunându-le spre însușire și promovare cele două proiecte de acte normative privind problemele urgente ale MI. Nici unul dintre partide nu va acționa.

23 febr. 1993 Întâlnirea DMASI-CNMASI cu reprezentanții CZMASI pe tema raporturilor cu MC

Se prezintă acestora prevederile HG 811/1992 care au generat raporturile dificile cu MC din cauza suprapunerilor de competențe. Reprezentanții CZMASI sunt de acord că ar fi necesară descentralizarea efectivă și că vor susține acest punct de vedere demonstrat prin situații practice pe care le-au rezolvat în teritoriul lor de competență.

24 febr. 1993 Ședința DGPVPCN pentru analiza activității DMASI.

Ședința Direcției Generale din MC analizează activitatea DMASI pe baza raportului prezentat de directorul său (care își

depusese demisia la 1 februarie 1993), dr. arh. Peter Derer. Se pleacă din start de la prezumția că activitatea DMASI a fost insuficientă, că de gestionarea patrimoniului național trebuie să se ocupe exclusiv MC, că fondurile nu au fost folosite corect. Se constată de la început opțiunea diferită asupra scopului întâlnirii. MC încearcă încriminarea DMASI și implicit a CNMASI, iar cele două instituții doresc să discute problemele efective cu care s-au confruntat care au dus la realizări și desigur și la eșecuri.

9 mart. Adresa CNMASI către MC prin care se revine la necesitatea clarificării prevederilor din HG 811/1992

Se cere din nou clarificarea ambiguităților din textul HG citat prin emiterea unui ordin care să stabilească clar raportul între CNMASI-DMASI și DMI din MC. De asemenea, se insistă asupra necesității promovării actelor normative propuse. MC continuă să nu răspundă acestor adrese.

Aprilie 1993 Conferința Națională a MC la Sinaia

Conferința la care participă: directorii muzeelor județene și naționale, inspectorii șefi ai Inspectoratelor de cultură județene, discută probleme ale culturii printre care actele normative propuse pentru domeniu: Legea monumentelor istorice; Legea reorganizării CNMASI; Legea Patrimoniului Mobil. În urma discuțiilor cei prezenți acceptă, cu obiecții minore însușite de autori proiectele normative propuse și se consideră că este benefică existența a două legi specifice, una pentru MI și alta pentru PM. În final, concluziile independente de cele ale participanților sunt cele lansate de Direcția generală prin programul național DACIA-PRODPAT care prevedea reorganizarea domeniului protejării patrimoniului. Acesta cuprindea ca puncte esențiale: reorganizarea DMASI-CNMASI, unificarea comisiilor (CNMASI și CMC), elaborarea unei legi unice etc. De asemenea, se subliniază faptul că deciziile privind patrimoniul cultural trebuie să fie exclusiv ale MC, Comisia națională având doar un rol consultativ și nu de decizie. Programul propus nu a fost cunoscut anterior iar multe dintre prevederile sale erau neacceptabile deoarece reluau formule vechi de organizare experimentate deja și a căror ineficiență s-a dovedit în timp.

Mai 1993 schimbarea conducerii DMASI

După demisia arh. Derer în februarie 1993 datorită imposibilității de a conlucra cu MC se poartă o lungă corespondență între MC și CNMASI asupra persoanei care va fi numită în acest post și care implicit va deveni secretarul CNMASI. Până la urmă, se ajunge la o propunere acceptată de ambele organisme, respectiv numirea arh. Călin Hoinărescu, membru al CNMASI.

13 oct. 1993 Ordinul 567 al MC care anunță noua componentă a CNMASI

Ministerul comunică directorului DMASI, secretar al Comisiei, o nouă componentă a Comisiei Naționale fără nici o justificare asupra motivelor înlocuirii a 16 dintre specialiștii Comisiei în funcțiune și a schimbării conducerii CNMASI. Comisia Națională în funcțiune protestează cerând respectarea prevederilor Decretului 91/1990. Protestul se va transmite și Comisiilor de cultură ale Parlamentului și Curții Constituționale, ultima instituție declarând că problema nu este de competența sa.

20 oct. 1993 Protestul salariaților DMASI față de destituirea abuzivă a Comisiei Naționale.

Se înaintează MC un protest semnat de o parte importantă a salariaților DMASI, protest care arată că realizările anilor 1990-1993 se datorează Comisiei Naționale aflată în funcțiune care a reușit să reimpună autoritatea științifică a specialiștilor în fața altor interese care afectau protejarea monumentelor istorice.

Octombrie 1993 Noul Proiect al Legii Patrimoniului Imobil întocmit de MC

În această perioadă se elaborează un nou proiect al legii privind monumentele istorice care nu este cunoscut de DMASI-CNMAI, fapt ce determină un nou protest al CNMAI. Proiectul consultat pe cale neoficială se dovedește o variantă în oglindă a Legii patrimoniului mobil.

3 noiembrie 1993 Prima ședință a noii Comisii Naționale a Monumentelor Istorice (CNMI)

Este convocată noua CNMI prin dispoziția DGPVPCN. Ea este compusă din 38 membri, președinte numit de ministrul culturii Marin Sorescu fiind prof. dr. istoric Răzvan Theodorescu. Dintre membrii numiți 15 aparțin fostei Comisii, numirea lor făcându-se fără a fi consultați. Doi dintre aceștia își dau demisia. 16 membri, remarcabili specialiști sunt înlăturați fără nici o explicație. De asemenea, nu mai există în noua formulă *membri de onoare*.

Decembrie 1993

Se întrunește CNMAI numită în 1990. Se constată imposibilitatea colaborării cu MC din cauza căreia Comisia nu-și poate exercita rolul de protejare a MI, drept care membrii ei decid să-și întrerupă activitatea.

1 noiembrie 1994 DMASI este desființată în urma prevederilor Ordonanței 68/1994 și transformată într-o Direcție a MC prin unificare cu Direcția existentă deja. Dispare sectorul **Documentare-evidență** rămânând în minister doar avizarea lucrărilor la MI. CNMI devine o Comisie consultativă a MC.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ ÎN 1993

Pentru mai buna funcționare a CNMAI, la începutul anului se stabilește regulamentul de organizare și funcționare a celor 6 secțiuni ce include și Statutul colaboratorilor, prevăzându-se o mai strânsă conlucrare cu Uniunea Arhitecților, mai ales pe tema implantării construcțiilor noi în zone istorice.

Se elaborează fișa de evidență pentru monumentul tehnic și zona protejată care urmează să fie supuse discuției și aprobării CNMAI (discuție ce nu a avut loc Comisia fiind ocupată de

rezolvarea problemelor legate de colaborarea cu MC).

Se fac propuneri de includere a noi obiective în Lista MI sau de clarificare a unor poziții cum sunt: delimitarea *topo* a sitului arheologic Sarmisegetusa-Ulpia; delimitarea zonei de protecție a ansamblului Mogoșoaia (instituită deja prin Decret regal în 1947) etc.

Se continuă inventarierea din satele săsești din Transilvania și - folosind o metodă similară de investigare - inventarierea unor localități din Moldova și Muntenia. Sistemul se dovedește viabil și adaptabil și la un alt spațiu arhitectural.

Are loc misiunea UNESCO de evaluare a stării bisericii de la Probota, monument istoric propus a fi înscris în lista patrimoniului mondial între bisericile pictate din Nordul Moldovei, monument pentru care există o ofertă de finanțare a restaurării picturii din partea Ministerului de externe Nipon. Apreciindu-se valoarea excepțională a monumentului, seriozitatea cu care s-a conceput proiectul de restaurare și acceptul autorităților române de a prelua partea de restaurare a construcției, se hotărăște încheierea protocolului corespunzător.

Anii 1990-1993 au însemnat construirea unor instituții noi, efortul de a impune în conștiința autorităților și publicului un domeniu de mult marginalizat și neglijat, încercarea de a specializa persoane care nu au avut unde să se formeze într-un mod coerent, totul pe fundalul unor relații de multe ori tensionate cu autoritățile, alți specialiști și publicul. Din toate cele propuse, unele s-au realizat dar multe s-au dovedit utopice, societatea nefiind pregătită să le rezolve și cei ce au lucrat atunci neștiind sau neputând să le dea coerența necesară. S-a dorit mult, s-a realizat parțial, s-a greșit dar s-a făcut și bine. Nu știm cum ar fi continuat activitatea. Din anul 1994 CNMAI și DMASI nu mai există. Proiectul LMI și acum este doar un proiect⁶.

BIBLIOGRAFIE

Arhiva CNMAI-DMASI aflată la DMI, anii 1990-1993
Procese-verbale ale ședințelor CNMAI 1990-1993
Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice 1990-1994

6. A devenit Ordonanța de urgență nr. 228/2000 privind protejarea monumentelor istorice (M. O. 616/30 nov. 2000)